

УДК 330.341.1:338.432

Курило Л.І., д.е.н., доцент[©]

Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", м. Київ

ДО ПИТАННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ АГРАРНОЇ СФЕРИ

У статті проаналізовано показники інноваційності аграрної сфери та досліджено нерівномірність розподілу науково-інноваційного потенціалу на регіональному рівні, що потребує уваги з боку держави для ефективної реалізації її інноваційної політики.

Ключові слова: інноваційне забезпечення, інноваційний потенціал, науковий потенціал, аграрна сфера.

Постановка проблеми. Формування ефективності й конкурентоздатності галузей та виробництв, а також розбудова інноваційно-спрямованого механізму господарювання відбуваються під впливом і за рахунок знань – головного, визначального ресурсу суспільно-економічного розвитку. За рахунок накопичення та поширення знань науково-технічний прогрес у світі набуває постійної динаміки, а значить суспільство отримує можливості всебічного задоволення всезростаючих потреб. Забезпечення суспільного добробуту націй за рахунок виключно ресурсної моделі розвитку економіки вже не вважається безальтернативним. Натомість альтернативою гарантовано виступає інноваційна модель, в основу якої покладено науково-інноваційний потенціал.

Інтелектуалізація вже давно стала об'єктивно-необхідним атрибутом усіх сфер життя людини, а знання, як нематеріальна основа інтелектуального капіталу, зокрема втілені в наукових розробках, – визначальним аспектом створення і впровадження у практику інновацій. Дедалі більшої значимості ця проблема набуває для аграрної сфери, специфічної за функціональними ознаками господарського процесу й інституціональними умовами створення, поширення та використання продуктів інтелектуальної діяльності. Реалії сьогодення підтверджують виключно важливість для науки та практики здійснення ґрунтовних наукових досліджень проблем інноваційного забезпечення, зокрема в галузево-специфічному вимірі.

Аналіз останніх досліджень. Питання інноваційного забезпечення аграрної сфери розглядалися в роботах вчених економістів-аграрників О.Дадія, Ю. Лупенка, П. Музики, П. Саблука, О. Шпикуляка, правознавців В. Семчика, І. Арістової та ін. і потребують подальшого дослідження і опрацювання з врахуванням особливостей розвитку вітчизняної аграрної економіки.

Метою даної статті є розгляд науково-інноваційного потенціалу аграрної сфери з метою ефективної реалізації державної інноваційної політики.

Виклад основного матеріалу. Розвиток економіки України неможливий без високоефективної, науково обгрунтованої стратегії інноваційної діяльності, здатної забезпечити конкурентоспроможність аграрних підприємств на вітчизняних та світових ринках. В обсягах світового ринку інновацій 39 % належать США, 30 % – Японії, 16 % – Німеччині і тільки 0,1 % – Україні.

Результатом інноваційної діяльності повинна стати високотехнологічна конкурентоспроможна продукція, яка посилить позиції національного товаровиробника на світовому ринку та забезпечить підвищення конкурентоспроможності економіки країни у світових рейтингах.

Активізація інноваційної діяльності в аграрних підприємствах України, яка здатна забезпечити структурну перебудову виробничих процесів, сприятиме нарощуванню обсягів виробництва, підвищенню якісних характеристик виготовленої продукції і формуванню конкурентоспроможного аграрного виробництва.

Показники, якими можна охарактеризувати інноваційність галузі представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники інноваційності аграрної сфери України

Показники	2005	2009	2010	2011	2011 до 2010, %
1	2	3	4	5	6
Обсяг наукових та науково-технічних робіт, тис. грн.	4818580,9	8653686,6	9867092,4	10349890,0	104,9
у % до ВВП	1,09	0,94	0,91	0,79	86,8
у % до валової доданої вартості	1,24	1,09	1,03	0,91	88,3
Питома вага витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у ВВП, %	0,99	0,86	0,83	0,73	87,9
Впроваджені наукові і науково-технічні роботи в Україні, %	54,2	62,3	68,9	69,9	101,5

Продовження табл.1

1	2	3	4	5	6
Обсяг наукових та науково-технічних робіт, спрямованих у сільське господарство, мисливство, лісове господарство, тис. грн	259443,6	454132,8	533008,3	558765,4	104,8
у % до валової доданої вартості сільського господарства	0,64	0,69	0,64	0,51	79,7
у т.ч. фундаментальні дослідження	37,0	34,7	36,6	34,7	94,8
прикладні дослідження	28,9	40,1	41,4	40,1	96,8
розробки	15,3	13,7	12,4	14,1	113,7
науково-технічні послуги	18,8	11,5	9,6	11,1	115,6
Фінансування аграрної науки, тис. грн.	256196,8	474489,9	521050,9	541067,5	103,8
% до загального обсягу фінансування	5,0	6,1	5,8	5,6	96,6
Кількість агро формувань в яких здійснювалось впровадження інновації	1508	1017	1087	1203	110,7

Джерело: складено автором на основі даних [1].

Загальний обсяг наукових та науково-технічних робіт виконаних власними силами наукових організацій у 2011 р. виріс на 4,9 %. У сільське господарство, мисливство, лісове господарство направлено наукових та науково-технічних робіт на суму 558,8 млн грн, що складає 0,5 % валової доданої вартості сільського господарства, з них фундаментальні дослідження складають 34,7 %, прикладні дослідження – 40,1 %, науково-технічні розробки – 14,1 %, науково-технічні послуги – 11,1 %. Розподіл робіт за видами у бік збільшення частки виконаних фундаментальних досліджень не відповідає такому розподілу в економічно розвинених країнах (Ф:П:Р=15:25:60).

Кількість отриманих охоронних документів є одним із основних показників оцінки результативності науки, який по Україні зріс на 13%, у тому числі по НААН на 20%. По Міністерству аграрної політики та продовольства спостерігається зниження кількості отриманих охоронних документів на 19% (рис. 1).

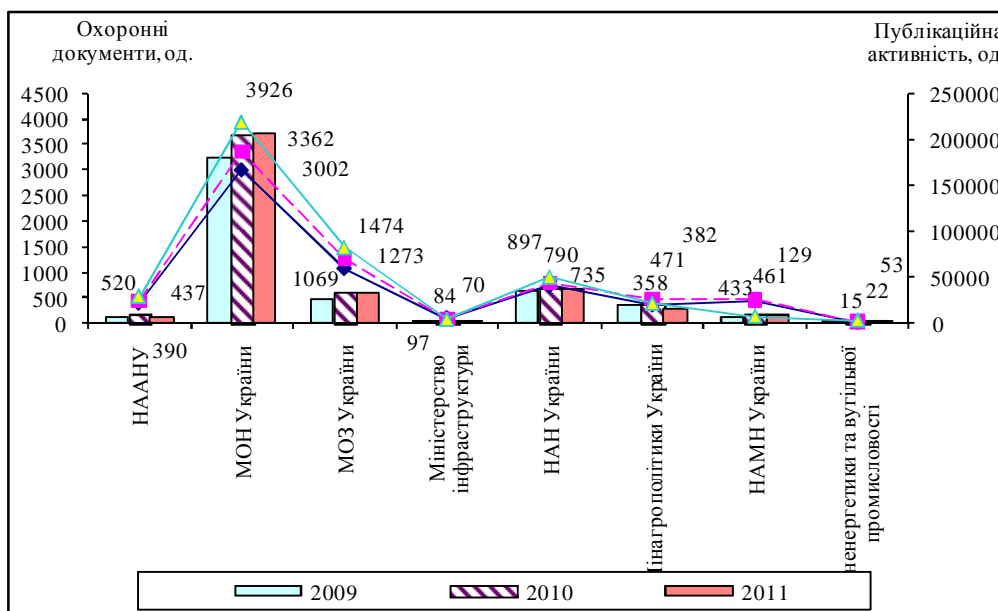

Рис. 1. Кількість отриманих охоронних документів у 2009-2011 рр. у Державному департаменті інтелектуальної власності України та публікаційна активність за міністерствами та науковими установами

Джерело: складено автором на основі даних [1].

Загальна кількість друкованих праць у 2011 р. збільшилася на 2,7 %, при загальному зростанні кількості монографій, підручників, навчальних посібників (на 4,5% порівняно з 2010 р.), статей у фахових виданнях – на 0,9%, у т.ч. по НААН на 0,7 %.

Згідно із пріоритетними завданнями вітчизняної аграрної науки України стосовно забезпечення умов ефективного виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції постає необхідність переходу до інноваційної моделі розвитку, що потребує суттєвих структурних змін та вирішення наступних завдань:

- створення ділового середовища для успішного функціонування інноваційної діяльності;
- створення концепції взаємодії освіти, науки, виробництва і держави;

- створення потужної системи фінансування інноваційної діяльності;
- стимулювання розвитку науково-дослідної та інноваційної діяльності, а також комерціалізації результатів дослідження;
- забезпечення захисту прав інтелектуальної власності;
- створення багаторівневої державної системи інформаційно-консультативної підтримки інноваційної діяльності на всіх етапах впровадження інновацій.

Сьогодні Національна академія аграрних наук потужна наукова установа, яка пропонує сільськогосподарському виробнику науково-технічну продукцію високої якості.

Однак, дослідженнями встановлено нерівномірності розподілу наукового та інноваційного потенціалу на регіональному рівні.

Нами проведено розрахунки і виявлені тенденції формування наукового та інноваційного потенціалу в аграрній сфері. При визначенні методики оцінки важливою є система показників, які виділяють аграрну сферу економіки. Такі дослідження є досить складними для сільського господарства у зв'язку з відсутністю статистичної інформації.

Для оцінки науковості та інноваційності на регіональному рівні використовуємо наступний алгоритм: вибираємо систему показників; визначаємо проміжні (часткові) індекси; визначаємо інтегральні індекси. Нами вибрано ряд показників, які доступні з статистичної звітності для оцінки наукового та інноваційного потенціалу на регіональному рівні і які могли б врахувати особливості аграрної сфери. Для наукового потенціалу: кількість спеціалістів, що виконують наукові та науково-технічні роботи; кількість науковців вищої кваліфікації (кандидати і доктори наук); індекси рівня освіти в регіональному розрізі; фінансування наукових і науково-технічних робіт на 1 фахівця, тис. грн.; для інноваційного потенціалу: кількість виконаних робіт з створення нових сортів рослин, порід тварин, ресурсозберігаючих технологій; кількість агроформувань, що здійснювали впровадження інновацій, апробовано розробок установами НААН. Результати розрахунку інтегральних індексів зображені на рис. 2.

Як за індексом наукового потенціалу, так й інноваційного лідирують Київська та Харківська області. І хоча наявна доступна для аналізу статистична база не повною мірою відображає формування інтелектуального капіталу в аграрній сфері, однак проведені дослідження свідчать про високий науковий та інноваційний потенціал аграрної сфери

На основі проведення рейтингової оцінки науково-інноваційного потенціалу встановлено області з максимальним зосередженням інтелектуального капіталу в аграрній сфері (рис. 3). Це Київська, Харківська області, Автономна Республіка Крим, Дніпропетровська, Одеська, Запорізька, Херсонська, Вінницька і Львівська області. На останніх місцях зазначеного рейтингу Хмельницька, Волинська і Закарпатська області.

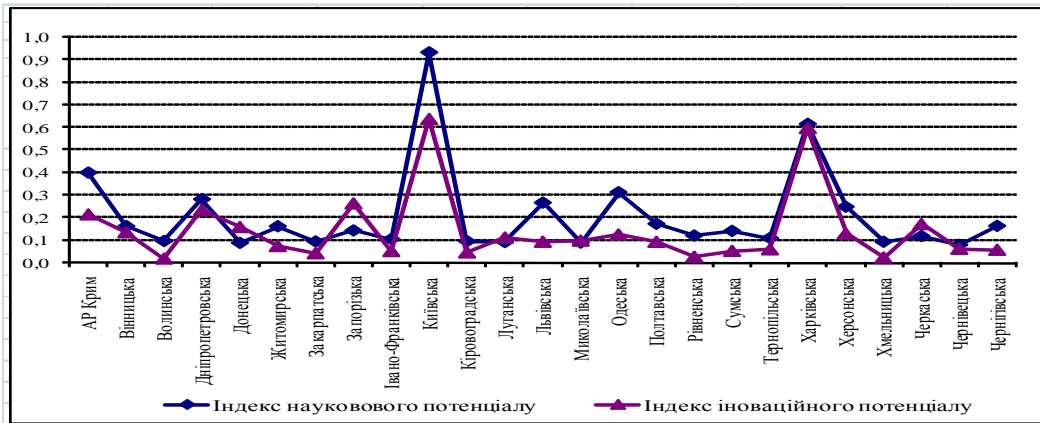

Рис. 2. Індеси наукового та інноваційного потенціалів аграрної сфери України

Джерело: розрахунки автора.

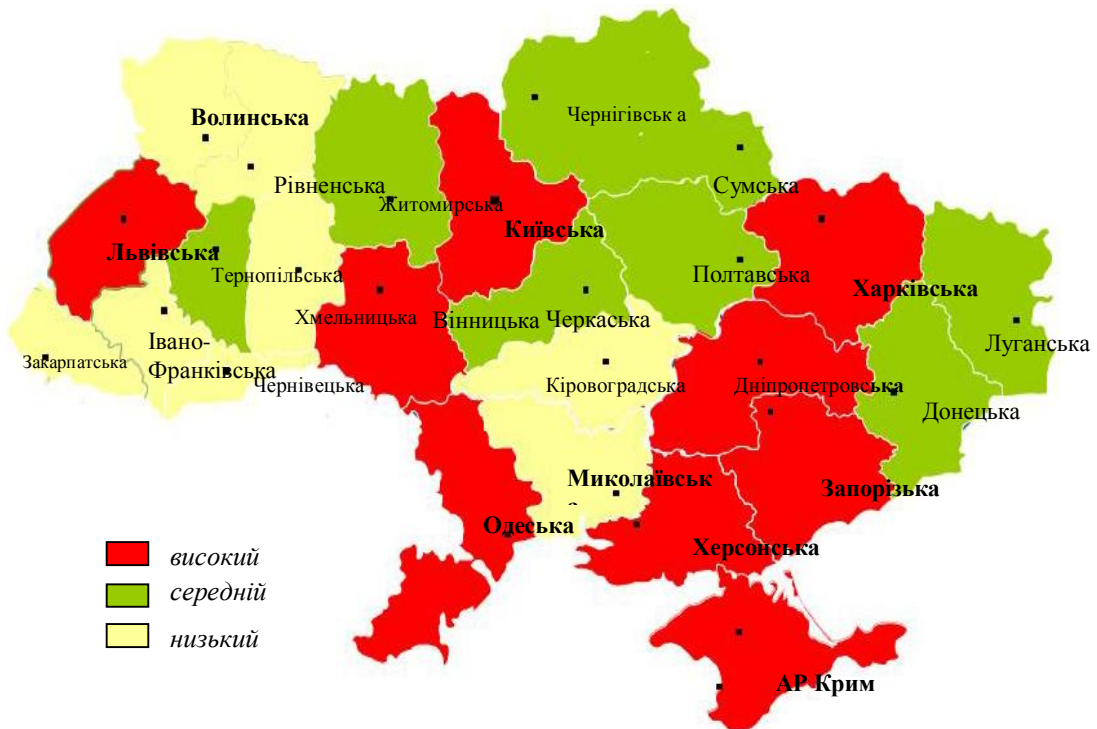

Рис. 3. Групування областей України за науково-інноваційним потенціалом аграрної сфери

Джерело: розробка автора.

Деякі області, маючи значний науковий потенціал, відстають за інноваційним. До таких областей відносимо Полтавську і Чернігівську області.

Реформування аграрної науки, освіти та сільськогосподарського дорадництва має бути спрямоване на створення єдиного загальнодержавного комплексу взаємопов'язаних між собою зазначених складових. Мета такої інтеграції полягає в наступному:

- 1) модернізації сільськогосподарського виробництва на базі впровадження в галузь інноваційних розробок;
- 2) створенні конкурентоспроможної на внутрішньому та зовнішньому ринках сільськогосподарської продукції;
- 3) розвитку сучасної інфраструктури українського села;
- 4) законодавчих гарантіях ведення аграрного підприємництва.

При цьому зміст аграрної освіти і науки повинен органічно відповідати потребам сільськогосподарського виробництва.

Висновки. Інноваційна діяльність дає очікувані результати щодо підвищення економічної ефективності виробництва тільки при раціональній організації. Причому досвід розвитку світових економік довів, що найбільш результативною ця діяльність є при орієнтації, в основному, на регіональні потреби в інноваціях. В умовах обмежених бюджетних ресурсів, для підтримання інноваційної діяльності, необхідно створити позабюджетний фонд інновацій. Для підприємств і організацій науково-інноваційної сфери передбачити зниження процентної ставки кредитів за рахунок обласного бюджету; розвиток центрів щодо підтримки підприємств, які впроваджують інноваційну продукцію, субсидування частини витрат, пов'язаних із розвитком малого інноваційного підприємництва (на обласному і районному рівнях).

Для активізації інноваційної діяльності необхідно залучати кошти підприємницького сектора, реалізувати проекти державно-приватного партнерства, створювати інвестиційний фонд, розвивати малий і середній бізнес, розвивати інноваційну інфраструктуру, стимулювати інноваційний процес. Для створення сприятливого інноваційного клімату, чіткої взаємодії у ланці “наука – виробництво – споживач” велике значення має організаційна структура первинної складової – науки, яка продукує ідеї.

Література

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні” за 2011 рік / Державна служба статистики України : [відп. за випуск І. В. Калачова]. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 283 с.
2. Регіональний людський розвиток. Статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 63 с.

Summary

Kurylo L.

National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”, Kyiv

ON THE ISSUE OF AGRICULTURAL SECTOR’S INNOVATIVENESS

In the article the indicators of innovativeness of agricultural sector have been analyzed. Uneven of scientific and innovative capacity at the regional level, which requires attention to effective implementation of innovative policy, has been justified.

Key words: *innovative providing, innovative potential, scientific potential, agricultural sector.*

Рецензент – д.е.н., професор Пунько Б.М.